

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

Курсова робота

на тему: **Межі моєї мови – це межі мого світу? Аналізуючи «Логіко-філософський трактат» Людвіга Вітгенштайна**

Студентки Мла 08-21
факультету германської філології і перекладу
денної форми навчання
спеціальності 035 Філологія
Кичкирук Олександри Валеріївни

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Комісар Людмила Петрівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ «ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ТРАКТАТУ» ЛЮДВІГА ВІТГЕНШТАЙНА	
1.1 Контекст написання та мета твору	5
1.2 Основні тези та поняття	9
Висновки до 1 розділу	15
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ «ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ТРАКТАТУ»	16
2.1 «Межі мови» як межі світу	16
2.2 Семантичний горизонт теорії відображення мови	20
ВИСНОВКИ	28
РЕЗЮМЕ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність. Актуальність дослідження полягає в тому, що "Логіко-філософський трактат" Людвіга Вітгенштейна є одним із найважливіших творів у філософії ХХ століття, який значно вплинув на розвиток аналітичної філософії та сучасної логіки. Його концепції й досі залишаються предметом дискусій та інтерпретацій серед філософів, логіків та лінгвістів. Дослідження ключових понять цього твору сприятиме глибшому розумінню основних ідей Вітгенштейна та їхнього значення для сучасної філософської думки.

Мета курсової роботи: здійснити теоретико-методологічну рецепцію ключових понять "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна для виявлення їхньої ролі та значення в сучасній лінгвофілософії.

Завданнями роботи є:

1. Проаналізувати основні ідеї та структуру "Логіко-філософського трактату".
2. Визначити ключові поняття твору, такі як "факт", "пропозиція", "логічна форма", "образ світу" та "межі мови".
3. Розглянути взаємозв'язки між вказаними поняттями та їхній вплив на загальну концепцію Л. Вітгенштайна.
4. Оцінити критичні реакції на основні ідеї трактату з боку інших філософів та дослідників.
5. Продемонструвати практичне значення ключових понять "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна для сучасної лінгвофілософії та їхнє застосування в різних галузях знань.

Об'єктом дослідження є текст "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна. **Предметом** дослідження є ключові поняття "Логіко-філософського трактату" та їх актуалізація в сучасній лінгвофілософії.

Проблема дослідження полягає у виявленні специфічності та глибини ключових понять "Логіко-філософського трактату", їхньої ролі у формуванні

філософської системи Людвіга Вітгенштайна та їхнього впливу на подальший розвиток філософії мови та логіки.

Методи дослідження: описовий, порівняльний, структурно-логічний, узагальнення.

Структурно робота складається з двох розділів, в кожному із яких послідовно вирішуються поставлені завдання. В кінці роботи наведено висновки, що ґрунтуються на проведеному дослідженні, подано список використаних джерел. Загальний обсяг курсової роботи – 31 сторінка, з яких – 27 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ «ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ТРАКТАТУ» ЛЮДВІГА ВІТГЕНШТАЙНА

1.1 Контекст написання та мета твору

Принцип верифікаціонізму базувався на ідеї, що наукові твердження можна звести до протокольних пропозицій, які можна перевірити. Однак наука пізніше виявила, що це не завжди можливо. Ще однією передумовою верифікаціонізму була ідея, що "чистий досвід" повинен бути незалежним від самого експериментатора. Цей підхід був спростований, наприклад, квантовою механікою, яка стверджує існування неспостережуваних об'єктів і залежність результатів від наявності експериментатора.

У 1930-их роках логічний позитивізм також пережив кризу. Його концепція мови була занадто обмеженою, оскільки він розглядав лише пропозиції, які можна було перевірити емпірично, в той час як мовна діяльність є більш широкою, як це висловив Вітгенштейн у своїй роботі "Філософські дослідження". У цій роботі він ввів поняття мовної гри, що включає накази, молитви, імперативи, вигуки та інше. Згідно з концепцією пізньої аналітичної філософії, мова не лише описує реальність, але й взаємодіє з нею (дивіться також теорію мовних актів). Таким чином, принцип верифікаціонізму вичерпав себе у 1930-х роках, і його замінив принцип фальсифікаціонізму.

Логіко-філософський трактат Людвіга Вітгенштейна слугував теоретичною основою верифікаціонізму. Цей принцип отримав широке визнання завдяки концепції мови науки в рамках логічного емпіризму, розробленої членами Віденського логічного кружка, до якого входили такі відомі вчені і філософи, як Отто Нейрат, Фрідріх Вайсман, Курт Гедель, Рудольф Карнап, Ханс Рейхенбах. Члени цього кружка керувалися положеннями "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштейна.

Згідно з принципом верифікаціонізму, будь-яке наукове твердження може бути зведене до сукупності "протокольних пропозицій", які фіксують дані "чистого досвіду" і становлять основу будь-яких знань.

Нова філософія Вітгенштейна скоріше є набором методів і практик, ніж теорією. Він вважав, що тільки такий підхід відповідає дисципліні, що постійно адаптується до змінного предмету. Погляди пізнього Вітгенштейна знайшли своїх прихильників перш за все в Оксфорді і Кембриджі, сприяючи народженню лінгвістичної філософії.

Значення ідей Вітгенштайна надзвичайно велике, але їх інтерпретація, як виявилось після декількох десятиліть активних досліджень, представляє значні труднощі. Це стосується як його "ранньої", так і "пізньої" філософії. Ідеї та оцінки суттєво розходяться, підтверджуючи велич і глибину творчості Вітгенштайна.

У 1921 році був опублікований "Tractatus logico-philosophicus" з його ключовими тезами (повсякденна мова потребує уточнень; знання досягне лише в мові природознавства; істинність тверджень залежить від істинності атомарних пропозицій – логічних образів фактів), що ще більше радикалізував і теоретично обґрунтував (основним онтологічним твердженням трактату було ствердження про те, що світ є сукупністю фактів, а не речей) емпіріокритичний підхід до наукового пізнання. Цей текст став важливою складовою єдиної методології наукових досліджень, що перетворила Віденський гурток, учасники якого взяли "Трактат" на озброєння, у видатну філософську групу. Почуття творчого пошуку, надії і впевненості у власних силах відображені у маніфесті "Віденський гурток. Наукова картина світу" 1929 року. Р. Карнап, Х. Хан та О. Нейрат, автори маніфесту, бачили мету нового методологічного напрямку у створенні єдиної наукової мови ("нейтральної системи формул"), вільної від "забруднень" повсякденних мов. Теза Вітгенштейна про необхідність редукції значень наукових тверджень до значень атомарних пропозицій була доповнена дуже важливим положенням: "... у самому нижньому рівні системи, яка

конститується, знаходяться поняття, що виражають психічні переживання і якості". Проблема лінгвістичного розмежування науки та ненауки набула емпіричного підґрунтя у відомому принципі верифікації. Саме логічний позитивізм (лінгвістичний емпіризм) з його обґрунтованою претензією на роль загальнонаукової методології став першою голосною проявом аналітичної філософії. Онтологічна проблематика на цьому етапі розвитку аналітичної парадигми не стоїть, метафізика (ненаукові, не піддаються верифікації положення) взагалі вважається неприпустимою.

Л. Вітгенштайн стверджував, що межі світу визначаються для людини її мовою, і світ для людини – це те, про що вона може мислити і говорити зрозумілою мовою. "Межі мови визначають межі світу", – таким чином він висловив цю думку в передмові до книги Б. Рассела. Цей висновок, який став заключним для основної праці Л. Вітгенштайна, розчарував багатьох своєю простотою, але саме з нього, як з джерела, розпочинається потік сучасних філософських роздумів у галузі філософії мови.

У своїй ранній праці, "Логіко-філософському трактаті", Л. Вітгенштайн вважав головним завданням філософії прояснення значень слів. У своїх "Філософських дослідженнях" він розвивав концепцію "мовної гри", вказуючи на те, що значення слова визначається його вживанням, тобто підкреслюючи прагматичний характер мовних знань. Вітгенштайн приділяв велику увагу взаємозв'язку мови і дійсності (світу). Для нього ключовим поняттям став "факт", який відображає реальну дійсність. Він стверджував, що світ складається з фактів, а не з речей, і саме факти визначають світ і те, що в ньому відбувається. Важливим компонентом для Вітгенштайна була подія, яку він визначав як певну сукупність фактів.

Вітгенштайн вважав, що межі світу для людини визначаються її мовою, тобто світ для людини – це те, про що вона може мислити і говорити зрозумілою мовою. Вітгенштайн вважав, що всі елементи світу конструюються за аналогією до мови, і завданням атомарних фактів є надання обґрунтування істинності атомарних пропозицій. У своєму "Логіко-

філософському трактаті" він постійно прагнув до злиття мови і світу, стверджуючи, що логіка заповнює світ, тому межі світу збігаються з межами мови. Вітгенштайн вважав мову не лише засобом опису світу, але й самим цим світом, оскільки світ існує завдяки тому, що ми про нього говоримо.

У процесі сприйняття зовнішнього світу людина з фактів реальності створює у своїй свідомості образи. Як зазначив Л. Вітгенштайн, "Ми формуємо собі образи з фактів. Образ є фактом". Ці образи, як уявлення про факт, людина втілює у словах, утворюючи висловлення, вчиться конструювати речення. Це є основою людської мови, яка ґрунтується на образних уявленнях про факти. Кожне осмислене у реченні уявлення відтворює певну логічну властивість Всесвіту. Зміст речення відображає відповідний до нього факт. Л. Вітгенштайн підкреслює: елементарні речення відображають стан справ у світі, і дійсність повинна бути повністю описана ними. Особливу увагу він приділив проблемі правдивості мови, стверджуючи, що "Розуміти речення означає знати умови, за яких воно правдиве".

Трактат присвячений питанню зв'язку між світом, мисленням і мовою. Фактично, це питання є епістемологічним і безпосередньо стосується спроби нового розуміння досвіду. Вітгенштайн вважав, що світ можна представити як думку, яка є реченням зі значенням, оскільки усі вони – світ, думка, речення – мають одну і ту ж логічну форму. Таким чином, думка і речення можуть бути образами фактів.

Десятиліттями після смерті Л. Вітгенштайна у 1969 році були опубліковані його нотатки, які він велі наприкінці життя, готуючись до написання нової праці на їхній основі. Одним з цікавих текстів є "Про достовірність", де філософ повертається до дискусії про верифікаційні принципи мовного висловлювання. Для пояснення своєї позиції він ввів термін "мовна гра", який потім став ключовим у некласичній філософії мови.

"Для того, кому жоден факт не є достовірним, не можуть бути достовірними його слова", – заявив філософ. "Той, хто намагається

сумніватися у всьому, піде далі в сумнівах. Гра у сумнів уже наперед передбачає достовірність". Сумніви у існуванні реальних фактів Вітгенштайн назвав "мовною грою": "Сумніви щодо існування працюють тільки в мовній грі". Згідно з філософом, правильність висловлювань особи перевіряється її розумінням цих висловлювань.

Таким чином, концепція верифікаціонізму була розроблена учасниками Віденського гуртка, які часто посилалися на ідею Вітгенштейна, що "розуміти речення – означає знати умови, за яких воно істинне".

У своїй праці Вітгенштайн намагався окреслити межі світу, думки та мови або ще – вирізнити сенс та позбавленість сенсу в рамках мовно-аналітичного проекту. "Ця книжка встановить межі мислення, чи, радше, не мислення, а вираження думок... Межу можна провести тільки в мові, а те, що лежить поза межею, буде позбавлено сенсу". Умовою наявності сенсу у реченні є можливість репрезентації (зображення). Імена мусять мати значення, але вони мають значення лише в контексті пропозицій, які тримаються разом завдяки логічній формі. Звідси випливає те, що фактичний стан справ, який придатний до зображення, можна представити у смислоємних реченнях. Це означає, що те, про що можна сказати, це пропозиції природничих наук. А поза межами смислоємності залишається чимало тверджень, якими користується мова.

1.2 Основні тези та поняття

"Логіко-філософський трактат" Людвіга Вітгенштайна є одним із ключових творів аналітичної філософії. У ньому Вітгенштайн викладає свою концепцію мови, знання, логіки та філософії. Основні тези та поняття цієї роботи можна узагальнити таким чином:

✓ *Логіка і мова:* Вітгенштайн розглядає мову як систему знаків, що відображає світ. Ця мова пов'язана з логікою, яка визначає, як ці знаки можуть бути використані для вираження істинних чи хибних міркувань.

✓ *Мовні ігри:* Вітгенштайн вводить поняття "мовних ігор" для пояснення того, як мова функціонує у конкретних контекстах використання. Він стверджує, що значення слів визначається контекстом та правилами гри, в якій вони використовуються.

✓ *Атомарні факти:* Вітгенштайн розглядає світ як сукупність "атомарних фактів" – простих стверджень про об'єкти та їхні властивості. Ці атомарні факти утворюють основу для нашого знання про світ.

✓ *Філософія як кларифікація:* Однією з основних ідей трактату є те, що філософія повинна бути не конструюванням теорій, а роз'ясненням та уточненням того, що ми вже знаємо. Філософія відповідає на питання, які виникають у зв'язку з межами мови та мислення.

✓ *Кордони мови і мислення:* Вітгенштайн стверджує, що мова та мислення мають свої внутрішні межі, які визначають можливість вираження та розуміння понять. Філософія повинна допомагати нам розуміти ці межі.

"Логіко-філософський трактат" є складним твором, і ці ідеї можуть бути розглянуті та розуміні різними способами.

Хоча "Трактат" і має назву, яка може вводити в оману, його не можна вважати підручником. Відкриваючи його, автор зауважує, що книжку зрозуміє тільки той, хто вже коли-небудь розглядав подібні ідеї. Таким чином, книга не є підручником, адже її мета полягає в тому, щоб приносити задоволення тим, хто читає її з розумінням. Автор стверджує, що книга не

містить жодних чітких тез, оскільки він просто висловлює свої думки. Цей аспект праці, що не має навчального характеру, пояснюється тим, що Вітгенштейн формулює афоризми без пояснень або прикладів, вважаючи, що читач вже сам розмірковував над цими питаннями і не потребує додаткових аргументів.

Структуру книги можна розглядати таким чином:

- Секції 1 та 2 стосуються питань онтології і представляють метафізику "Трактату".

- Секція 1 розглядає світ.

- Секція 2 розглядає природу фактів.

- Секції 3-6 говорять про образ світу.

- Секція 3 розробляє поняття образу.

- Секція 4 висвітлює філософію мови та концепцію філософії

Вітгенштейна.

- Секції 5 та 6 подають "теорію" логіки та її природу.

- Останній афоризм, секція 7 формулює так званий невимовний аспект вмісту "Трактату".

Крім реальної структури книги, можна розглянути інший підхід до її розуміння, спираючись на твердження Вітгенштайна:

"Моя книга складається з двох частин: тієї, яка представлена тут, і тієї, яку я не написав. І саме ця друга частина є важливою. Моя книга відслідковує так би мовити внутрішні межі етичної сфери, і я переконаний, що це ЄДИНИЙ строгий підхід до окреслення цих меж. Говорячи стисло, на мою думку, там губляться сьогодні інші, мені вдалося розкласти все по поличках, замовкнувши".

На найвищому рівні книга складається з семи афоризмів, які доповнюються і уточнюються додатковими афоризмами у тексті.

Український переклад наведено за виданням 1995 року видавництва "Основи". Паралельно подається оригінальне німецьке формулювання,

оскільки українські терміни не відповідають повністю німецьким, і повне задоволення від читання можливе лише за оригіналом.

Афоризми такі:

1. Світ – це все, що є подією. (Die Welt ist alles, was der Fall ist.)
2. Те, що є подією, або фактом, є існуванням станів речей. (Was der Fall ist, die Tatsache, ist das Bestehen von Sachverhalten.)
3. Логічне відображення фактів – це думка. (Das logische Bild der Tatsache ist der Gedanke.)
4. Думка – це змістовне речення. (Der Gedanke ist der sinnvolle Satz.)
5. Речення – це функція правдивості елементарних речень. (Der Satz ist eine Wahrheitsfunktion der Elementarsätze.)
6. Загальна форма функції правдивості виглядає так: $[p, \xi, N(\xi)]$. Це загальна форма речення. (Die allgemeine Form der Wahrheitsfunktion ist: $[p, \xi, N(\xi)]$. Dies ist die allgemeine Form des Satzes.)
7. Про те, про що неможливо сказати, слід мовчати. (Wovon man nicht sprechen kann, darüber muß man schweigen.)

Трактат розпочинається з афоризмів, які стосуються онтологічних питань. За поглядами автора, ці твердження не є самою онтологією і тому вони взяті у лапки, але в контексті вільного викладу їх можна і потрібно трактувати як онтологічні, оскільки вони відображають думки автора про світ, речі та образи.

Звернімося до поняття «факт», адже це одне з ключових понять у "Трактаті". Автор вводить його у другому реченні (1.1).

1.1. Світ є сукупністю фактів, а не речей. 1.2. Світ складається з фактів. Світ не є простою сумою речей, таких як дерева, люди, міста, літаки і т.д. Він складається з фактів, таких як "Вікіпедія є енциклопедією", "Іван любить Іванку", "Вікіпедія не є музичним жанром". Тут простежується атомістичний аспект філософії Вітгенштайна: світ є сукупністю простих складових, які можна виявити через аналіз. Для Вітгенштайна, на відміну від Расселла,

такими простими складовими є факти, а не речі, і саме факти виступають як основні логічні елементи світу.

Факт визначається як те, що сталося, або подія. Факт відповідає критерію незалежності, він може "статися, або не статися, і все інше залишитися таким самим" (1.21).

Факт і об'єкт Хоча для Вітгенштайна факт є основним поняттям, він складається з об'єктів. Однак, конструкція є теоретичною – об'єкт існує лише в межах факту, інакше його неможливо сприйняти. Тому, що об'єкт не можна уявити поза фактом, саме факт, а не річ, виступає в ролі основного елемента, який автор обрав для своїх роздумів. У наведеному прикладі неможливо безпосередньо сприйняти "Івана" або "Іванку". Ці два об'єкти є абстрактними, якщо взяти їх окремо від фактів. Об'єкт "Іван" уявляється тільки через факти, наприклад "Іван чорнявий", "Іван любить Іванку" і т.д.

Вітгенштайн розрізняє стосунок між двома типами об'єктів: конкретністю і властивістю. Наприклад, "Вікіпедія" є конкретністю, а "енциклопедією" – це властивість. Факт "Вікіпедія є енциклопедією" складається з двох об'єктів: конкретності та властивості. У факті "Іван любить Іванку" є дві конкретності та відносна "любов", тобто три об'єкти. Отже, онтологія Вітгенштайна сильно переплітається з логікою, два типи об'єктів, які вона пропонує, відповідають двом типам логічних операцій: функціям та аргументам.

Ця атомістична теорія створює проблему: якщо факт розкласти на об'єкти, то деякі факти матимуть однаковий склад. "Іван любить Іванку" матиме ті самі складові, що й "Іванка любить Івана". Навпаки, для Рассела, який дозволяє існування в факті додаткових складових, що, у свою чергу, дозволяють розрізнити ці речення, Вітгенштайн стверджує, що розрізнення в складових відсутні. Він відстоює позицію, що факти мають структуру, і саме ця структура дозволяє розрізнення. Але ця структура не є складовою факту.

Нехай "R", "a" та "b" є складовими різних фактів: "aRb" та "bRa".
Рассел розглядає це так:

$C1(R, a, b)$ $C2(R, a, b)$ Елемент C розрізняє "aRb" та "bRa". У одному випадку це елемент C1, а в іншому C2, різниця міститься в факті як додаткова складова. Проти такого розв'язку Вітгенштайн заперечує, стверджуючи, що факти мають структуру.

За Вітгенштайном, факт є найпростішим елементом для аналізу. Він визначає факт як сполучення об'єктів, що складаються з простіших частин. Це не суперечить тому, що факт є найпростішим реальним явищем, а об'єкт є найпростішим теоретичним поняттям.

Аналіз світу залишає за собою сукупність фактів, проте за кожним фактом стоїть об'єкт, який утворює цей факт. Тому Вітгенштайн вважає, що об'єкти необхідно постулювати. Якщо існує складне, то повинне існувати просте. Аналіз має завершуватися на певному етапі, а не продовжуватися безмежно. Це відображає його погляд на атомізм.

Об'єкт може бути простим, але його не можна розглядати відокремлено від інших об'єктів. Об'єкт завжди пов'язаний з іншими, і для розуміння його потрібно враховувати ці зв'язки. Таким чином, факт стає найпростішим елементом, бо хоча об'єкт є простим, досягнути його напряду неможливо – можна лише абстрагувати його, виходячи з фактів.

Вітгенштайн стверджує, що об'єкти мають форму, тобто можливість бути присутніми в станах речей. Об'єкт не може мати зв'язку з будь-яким іншим об'єктом, але може фігурувати у певних сполученнях з іншими об'єктами. Ця форма невід'ємно притаманна об'єкту – можливість комбінації з іншими об'єктами вже визначена в об'єкті самому.

Отже, в поглядах Вітгенштайна, ідея того, що назва вказує на об'єкт, не означає, що це відбувається в реальності. Об'єкт і назву не можна розглядати прямо, а їх відносину слід розуміти теоретично. Значення назви полягає у її вжитку, тобто у реченнях, де ця назва може фігурувати.

Висновок до I розділу

У першому розділі курсової роботи було розглянуто контекст написання та цілі "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна, а також основні тези та поняття цього твору. Вітгенштайн писав "Трактат" під час Першої світової війни, прагнучи вирішити фундаментальні філософські проблеми шляхом аналізу мови та логіки. Він сформулював низку основних тез, які стали центральними для його філософської системи, зокрема ідею, що світ складається з фактів, а не речей, і що мова відображає логічну структуру світу.

Основні поняття "Трактату", такі як "факт", "пропозиція", "логічна форма", "образ світу" та "межі мови", визначають структуру та логіку твору. Вітгенштайн показав, що мова відображає світ, і розуміння цієї взаємозалежності дозволяє чіткіше визначити межі значущого мовлення. Це розуміння є фундаментальним для подальшого аналізу ключових понять "Трактату", які будуть розглянуті у наступному розділі.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ «ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ТРАКТАТУ»

2.1 «Межі мови» як межі світу

«Логіко-філософський трактат» є основоположним текстом у філософії, який заглиблюється в складний зв'язок між логікою, мовою та реальністю. Це есе має на меті дослідити ключові концепції, представлені в трактаті, аналізуючи їхнє значення та наслідки у філософському дискурсі. Розбираючи основні ідеї трактату, такі як межі мови, представлення мови та семантики та їхній вплив на філософську думку, ми можемо отримати глибше розуміння заплутаної мережі, яка поєднує мову, логіку та реальність.

«Логіко-філософський трактат» закладає основу для розуміння логічного міркування у філософії шляхом з'ясування основоположних принципів, які керують нашим сприйняттям реальності. Шляхом ретельного вивчення логічних структур і аргументації трактат підкреслює важливість правильного міркування у філософському дослідженні. Крім того, трактат розглядає такі ключові теми, як природа істини, структура мови та межі людського розуміння, запрошуючи читачів поміркувати над складністю філософської думки.

Однією з центральних концепцій у трактаті є «Межі мови як межі світу», яка ставить під сумнів уявлення про те, що мова є прозорим середовищем для вираження реальності. Вводячи ідею мовних обмежень, трактат спонукає читачів замислитися над тим, як мова формує наше сприйняття світу та обмежує нашу здатність повністю зрозуміти реальність. Ця концепція підкреслює складний зв'язок між мовою та пізнанням, висвітлюючи глибокі наслідки мовних обмежень для нашого здобуття знань.

Трактат також заглиблюється в репрезентацію мови та семантику, з'ясовуючи роль репрезентації у формуванні нашого розуміння світу. Досліджуючи зв'язок між мовою та значенням, трактат пропонує читачам

поміркувати над тим, як семантика лежить в основі нашого тлумачення лінгвістичних символів. Завдяки тонкому аналізу концепції семантики трактат проливає світло на складність мови та способи конструювання та передачі значення.

Аналіз впливу трактату на філософську думку показує його тривалий вплив на сучасний дискурс. Оцінюючи внесок трактату в дослідження логіки та мови, ми можемо оцінити глибоке розуміння природи реальності та людського пізнання, яке воно пропонує. Проте критика та контраргументи щодо концепцій трактату також спонукають нас критично підійти до його ідей, сприяючи глибшому розумінню нюансів, притаманних філософському дослідженню. Зрештою, тривалий вплив трактату на логіку та вивчення мови підкреслює його незмінну актуальність у формуванні філософської думки.

Порівняльний аналіз «Межі мови як межі світу» та «Репрезентація мови та семантики» висвітлює пересічні та розбіжні теми в трактаті. Зіставляючи ключові ідеї, представлені в обох розділах, ми можемо розрізнити тонкі нюанси, які лежать в основі дослідження трактату мови, логіки та реальності. Цей порівняльний аналіз не тільки поглиблює наше розуміння цих концепцій, але й підкреслює їх ширший вплив на філософію мови, прокладаючи шлях для подальших досліджень і досліджень у галузі філософії.

«Логіко-філософський трактат» заглиблюється в концепцію «Межі мови як межі світу», наголошуючи на тому, що мова відіграє ключову роль у формуванні нашого розуміння реальності. Мова служить засобом, за допомогою якого ми інтерпретуємо навколишній світ, впливаючи на наше сприйняття та розуміння складних явищ. Однак у трактаті також підкреслюється, як мова може діяти як перешкода для справжнього розуміння, оскільки обмеження мови можуть перешкоджати нашій здатності точно виражати певні абстрактні або нюансовані концепції. Це поняття спонукає читачів поміркувати над складним зв'язком між мовою та

пізнанням, спонукаючи до глибших роздумів над тим, як мова структурує наше розуміння світу.

Досліджуючи концепцію мовних обмежень, «Логіко-філософський трактат» запрошує читачів розглянути різні філософські точки зору на кордони, накладені мовою. У той час як деякі філософи стверджують, що мова служить фундаментальним обмеженням для нашої здатності повністю зрозуміти реальність, інші стверджують, що мова може бути інструментом для розширення нашого розуміння світу. Порівнюючи та протиставляючи ці різноманітні точки зору, трактат заохочує до детального вивчення наслідків мовних кордонів для філософської думки, сприяючи критичному розгляду складнощів мовного представлення та його впливу на набуття знань.

Критикуючи ідею про те, що мова визначає межі знання, «Логіко-філософський трактат» ставить перед читачами питання про те, наскільки мовні обмеження стримують наше прагнення до істини та розуміння. Хоча мова, безсумнівно, відіграє центральну роль у формуванні наших когнітивних процесів, трактат також припускає, що ці обмеження можна подолати в певних контекстах. Досліджуючи, як мовні обмеження можна подолати за допомогою творчого вираження, метафоричної мови чи альтернативних форм спілкування, трактат спонукає читачів переглянути способи, якими мова одночасно сприяє та обмежує наші інтелектуальні зусилля, пропонуючи тонкий погляд на взаємодію між мовою, пізнанням і реальністю.

Огляд «Логіко-філософського трактату» розкриває його значення та вплив у царині філософії. Як основоположна праця, яка досліджує складні зв'язки між логікою, мовою та реальністю, трактат сформував траєкторію філософських досліджень, надихаючи покоління вчених залучатися до його глибоких прозрінь. З'ясовуючи ключові поняття, такі як межі мови та представлення семантики, трактат зробив значний внесок у наше розуміння складності, притаманної філософській думці, залишивши тривалий вплив на розвиток логіки та вивчення мови.

Концепція «Межі мови як межі світу» в «Логіко-філософському трактаті» підкреслює думку про те, що мова виступає як межа розуміння світу. Заглиблюючись у те, як мова формує наше сприйняття та знання, трактат висвітлює складний зв'язок між мовним вираженням і когнітивними процесами. Завдяки аналізу того, як мова структурує наше розуміння реальності, трактат спонукає читачів задуматися про глибокі наслідки мовних обмежень для нашої здатності осягати складність навколишнього світу.

«Логіко-філософський трактат» далі досліджує зв'язок між мовою та значенням, заглиблюючись у те, як семантика відіграє вирішальну роль у спілкуванні та розумінні. Досліджуючи, як мова створює значення за допомогою символів і лінгвістичних структур, трактат запрошує читачів поміркувати над складнощами, притаманними мовному представленню. Це дослідження проливає світло на тонку взаємодію між мовою та семантикою, підкреслюючи значення семантики для сприяння ефективній комунікації та сприяння взаєморозумінню між людьми.

Огляд «Логіко-філософського трактату» підкреслює його фундаментальну важливість і незмінний вплив у галузі філософії. Будучи основоположною працею, яка досліджує складні зв'язки між логікою, мовою та реальністю, трактат суттєво сформував ландшафт філософських досліджень. З'ясовуючи ключові поняття, такі як межі мови, представлення семантики та природу логічного міркування, трактат забезпечив науковцям міцну основу для вивчення складних філософських ідей, залишаючи тривалий вплив на розвиток логіки та вивчення мови. .

2.2 Семантичний горизонт теорії відображення мови

Концепція «Межі мови як межі світу» в «Логіко-філософському трактаті» підкреслює думку про те, що мова служить межею розуміння світу. З'ясовуючи, як мова формує наше сприйняття та знання, трактат спонукає читачів замислитися над глибокими способами, якими мовне вираження впливає на наше розуміння реальності. Завдяки аналізу того, як мова структурує наше розуміння світу, трактат підкреслює складний зв'язок між мовою та пізнанням, спонукаючи читачів помірковувати про наслідки мовних обмежень для нашої здатності орієнтуватися в складнощах навколишнього світу.

Продовжуючи дослідження зв'язку між мовою та значенням, «Логіко-філософський трактат» глибше досліджує роль семантики в комунікації та розумінні. Досліджуючи, як семантика керує інтерпретацією лінгвістичних символів і сприяє обміну ідеями, трактат підкреслює критичну важливість семантики для сприяння ефективній комунікації та взаєморозуміння. Це обстеження підкреслює складні способи, якими мова передає значення та формує наші взаємодії зі світом, збагачуючи наше розуміння складнощів, притаманних мовному представленню.

Всебічний огляд «Логіко-філософського трактату» ще раз підтверджує його значення та незмінний вплив у царині філософії. Заглиблюючись у такі ключові поняття, як межі мови, представлення семантики та природа логічного міркування, трактат забезпечив науковцям міцну основу для залучення до філософських досліджень. Дослідження складних зв'язків між логікою, мовою та реальністю розширило горизонти філософського дискурсу, надихнувши покоління мислителів боротися з глибокими питаннями про природу знання, істини та людського розуміння.

На завершення «Логіко-філософський трактат» пропонує глибоке дослідження ключових концепцій, які лежать в основі філософських досліджень, проливаючи світло на заплутаний зв'язок між логікою, мовою та

реальністю. Заглиблюючись у такі теми, як межі мови, репрезентація семантики та природа логічних міркувань, трактат спонукає читачів поміркувати над складнощами, властивими мовному вираженню та когнітивним процесам. Завдяки своєму тривалому впливу на сучасний філософський дискурс, трактат продовжує формувати траєкторію вивчення логіки та мови, надихаючи критично розглядати глибокі питання, які лежать в основі людського розуміння та сприйняття світу.

У царині академічного дискурсу перетин логіки, філософії, мови та семантики є багатою та складною територією, яка пропонує глибоке розуміння природи людського мислення та спілкування. Це есе розпочинає описовий аналіз ключових понять, які містяться в текстах «Логічного та філософського трактату» та «Репрезентації мови та семантики». Заглиблюючись у нюанси логічних міркувань, філософських основ, репрезентації мови та семантики, цей аналіз прагне розкрити заплутаний гобелен ідей, сплечених у цих трактатах, і висвітлити їхнє значення у формуванні нашого розуміння світу.

«Логіко-філософський трактат» заглиблюється в фундаментальні принципи логічного міркування, підкреслюючи його вирішальну роль у побудові дійсних аргументів і отриманні обґрунтованих висновків. Логічні міркування служать наріжним каменем раціонального дискурсу, дозволяючи людям орієнтуватися в складних ідеях з точністю та послідовністю. Крім того, трактат досліджує філософські основи, пов'язані з логікою, досліджуючи, як різні філософські точки зору формують наше розуміння процесів міркування. Порівнюючи різні філософські точки зору на логіку, починаючи від аристотелівської логіки і закінчуючи сучасною символічною логікою, трактат пропонує комплексне дослідження різноманітних підходів до логічного мислення.

У трактаті репрезентація мови постає як ключовий елемент у передачі складних концепцій і нюансованих аргументів. Мова зображується як потужний інструмент, який полегшує вираження абстрактних ідей і передачу

складних думок. Завдяки детальному аналізу того, як мова використовується в тексті, можна зрозуміти значення лінгвістичної точності для ефективного формулювання логічних і філософських концепцій. Трактат підкреслює важливість мови як засобу, через який передаються та пояснюються ідеї, підкреслюючи її незамінну роль у царині інтелектуального дискурсу.

Семантика, дослідження значення в мові, займає центральне місце в трактаті, проливаючи світло на те, як слова та символи набувають значення в конкретному контексті. Семантика, визначена як розділ лінгвістики, який займається тлумаченням і значенням слів, фраз і речень, відіграє вирішальну роль у формуванні загального повідомлення тексту. Визначивши ключові семантичні елементи, вбудовані в трактат, можна розшифрувати основні шари значення та символіки, які збагачують тематичний зміст тексту. Критична оцінка того, як семантика сприяє зв'язності та глибині трактату, відкриває складну взаємодію між мовою, значенням та інтерпретацією.

Порівняльний аналіз логічних міркувань і філософських концепцій прояснює контрастні підходи, прийняті в трактаті, демонструючи, як логіка і філософія перетинаються і розходяться у своїх методологіях. Хоча логічне міркування дотримується систематичного та структурованого підходу до аргументації, філософія часто заглиблюється в абстрактні та метафізичні дослідження, які виходять за межі чистої логіки. Однак трактат демонструє, як логічне міркування інформує та збагачує філософські аргументи, забезпечуючи міцну основу, на якій можна будувати філософські дослідження. Інтеграція логіки та філософії в тексті підкреслює симбіотичний зв'язок між раціональністю та спекуляцією, підкреслюючи взаємодоповнюючу природу цих дисциплін.

Дослідження складного зв'язку між мовним представленням і семантикою розплутує заплутану мережу зв'язків, які лежать в основі передачі значення. Мовна репрезентація служить засобом, за допомогою якого семантика артикулюється та передається, впливаючи на інтерпретацію та розуміння текстового вмісту. Вплив репрезентації мови на з'ясування

семантики стає очевидним через поглиблене вивчення того, як мовні структури формують наше сприйняття значення. Досліджуючи те, як семантика проявляється через репрезентацію мови, можна помітити тонкі нюанси та шари інтерпретації, які збагачують семантичний ландшафт тексту.

Оцінюючи трактування ключових понять у «Логіко-філософському трактаті», необхідно враховувати ясність і зв'язність логічних понять, представлених у тексті. Критика логічного міркування в трактаті охоплює аналіз того, наскільки ефективно принципи логіки пояснюються та застосовуються для побудови дійсних аргументів. Крім того, глибина філософського дослідження в тексті заслуговує на оцінку, оскільки він заглиблюється в різні філософські точки зору та їхній вплив на логічне міркування. Розгляд мови та семантики в контексті трактату також вимагає ретельного вивчення, розглядаючи, наскільки ефективно ці елементи інтегровані для передачі складних ідей і збагачення загального дискурсу.

Застосування ключових понять із трактату до сценаріїв реального світу розкриває практичні наслідки логічних міркувань, філософських запитів, мовного представлення та семантики. Ілюструючи, як логічне міркування можна застосовувати в практичних ситуаціях, можна оцінити корисність раціонального мислення в процесах вирішення проблем і прийняття рішень. Крім того, вивчення філософських концепцій у сучасних проблемах проливає світло на те, як абстрактні ідеї можуть інформувати та впливати на суспільні дебати та етичні міркування. Аналіз того, як представлення мови та семантика впливають на спілкування в реальному світі, підкреслює важливість використання чіткої та точної мови для ефективної передачі значення в різних контекстах.

Критична критика підходу трактату до ключових понять передбачає оцінку методології, використаної для представлення логічних і філософських ідей. Ця оцінка передбачає розгляд ефективності трактату в роз'ясненні складних концепцій і сприянні глибшому розумінню логіки, філософії, мови та семантики. Крім того, дослідження потенційних обмежень або упереджень

у трактуванні ключових понять є важливим для виявлення будь-яких притаманних недоліків або недоглядів у дослідженні тексту цих ідей. Аналіз загального впливу трактату на розуміння цих концепцій дає змогу зрозуміти постійну актуальність і значимість тексту в академічному дискурсі.

Інтерпретація ключових понять із трактату в різних контекстах потребує дослідження того, як ці ідеї можна застосувати та зрозуміти в різних галузях дослідження. Аналіз універсальності ключових понять у різних дисциплінах виявляє взаємопов'язану природу логіки, філософії, мови та семантики у формуванні людського знання та розуміння. Оцінюючи адаптивність цих концепцій у різноманітних контекстах, можна оцінити багатогранність і міцність ідей, представлених у трактаті, які виходять за рамки дисципліни та збагачують інтелектуальний дискурс у безлічі сфер.

Вивчення еволюції ключових понять з часом проливає світло на історичні зміни в розумінні логічних і філософських ідей, а також на розвиток мовного представлення та семантики. Аналіз того, як еволюціонували ці концепції, підкреслює динамічний характер людського мислення та спілкування, що відображає зміни в культурних, соціальних та інтелектуальних парадигмах. Оцінка актуальності традиційних концепцій у сучасному дискурсі підкреслює стійку спадщину основоположних ідей у формуванні поточних дебатів і запитів, наголошуючи на наступності та еволюції ключових концепцій у різні епохи та контексти.

Пропозиція інтегрувати ключові поняття з трактату в навчальні програми передбачає визнання цінності передачі студентам основоположних ідей у логіці, філософії, мові та семантиці. Включаючи ці концепції в освітні програми, студенти можуть розвинути навички критичного мислення, покращити свою здатність будувати послідовні аргументи та поглибити своє розуміння складних ідей. Проте такі проблеми, як розробка навчальної програми, підготовка вчителів і методи оцінювання, повинні бути ретельно розглянуті, щоб забезпечити ефективну інтеграцію цих концепцій у навчальні програми. Незважаючи на ці проблеми, потенційні переваги

викладання цих концепцій у навчальних закладах значно переважають перешкоди, оскільки вони закладають міцну основу для інтелектуального зростання та аналітичного мислення учнів.

Зіставлення концепцій трактату з сучасними теоріями розкриває еволюцію ідей у логіці, філософії, мові та семантиці з часом. У той час як трактат представляє традиційні концепції, які століттями формували інтелектуальний дискурс, сучасні інтерпретації цих концепцій часто розходяться або ґрунтуються на основоположних ідеях, викладених у тексті. Аналіз того, як сучасні теорії еволюціонували або кинули виклик концепціям трактату, проливає світло на динамічну природу академічних досліджень і постійну переоцінку усталених ідей. Незважаючи на еволюцію думки, концепції трактату зберігають свою актуальність у поточному дискурсі, слугуючи стовпами, на яких будуються та критикуються сучасні теорії.

Вивчення міждисциплінарного застосування ключових понять із трактату підкреслює взаємопов'язану природу логіки, філософії, мови та семантики в різних галузях дослідження. Аналізуючи, як ці концепції можуть бути застосовані в міждисциплінарних дослідженнях, науковці можуть виявити синергію, яка збагачує інтелектуальне дослідження та сприяє інноваційним підходам до складних проблем. Дослідження зв'язків між логічними міркуваннями, філософськими дослідженнями, лінгвістичним аналізом і семантичною інтерпретацією підкреслює багатогранний характер виробництва знань і переваги інтеграції різноманітних точок зору в академічні зусилля. Через призму міждисциплінарних застосувань концепції трактату виходять за межі дисципліни та сприяють поширенню знань у різних галузях.

Критика впливу трактату на академічний дискурс передбачає оцінку його впливу на наступні наукові праці та ширший інтелектуальний ландшафт. Глибоке розуміння трактатом логіки, філософії, мови та семантики сформувало наукові дискусії та надихнуло на подальші дослідження в цих областях. Оцінюючи, як трактат вплинув на траєкторію

академічних досліджень, можна оцінити його довговічну спадщину у вихованні критичного мислення і суворої стипендії. Аналіз впливу трактату підкреслює його ключову роль у поширенні знань і стимулюванні інтелектуальних дебатів, які продовжують викликати резонанс в академічних колах.

Роздуми про особисті думки, отримані в результаті аналізу ключових концепцій трактату, розкривають трансформаційну силу взаємодії з основоположними ідеями в логіці та філософії. Особисті тлумачення та роздуми про ці концепції пропонують унікальний погляд на те, як вивчення логічних міркувань, філософських запитів, представлення мови та семантики може вплинути на індивідуальні перспективи та інтелектуальний ріст. Оцінюючи важливість роботи з цими ключовими концепціями, можна оцінити глибокий вплив вивчення складних ідей на особистий розвиток і когнітивні рамки, підкреслюючи постійну цінність безперервного інтелектуального дослідження та роздумів.

На завершення дослідження ключових понять у «Логічному та філософському трактаті» та «Репрезентації мови та семантики» розкриває багатий гобелен ідей, які глибоко перетинаються та переплітаються. Від основоположних принципів логічного міркування до складних нюансів мови та семантики, ці трактати пропонують безцінне розуміння природи людського мислення, спілкування та наукових досліджень. Інтегруючи ці ключові концепції в навчальні програми, порівнюючи їх із сучасними теоріями, досліджуючи міждисциплінарні додатки, критикуючи їхній вплив на академічний дискурс і розмірковуючи над отриманими особистими думками, можна оцінити постійну актуальність і трансформаційну силу залучення цих основоположних ідей. Трактати служать маяками для інтелектуальних досліджень, скеровуючи вчених і студентів у їхніх пошуках глибшого розуміння та критичного аналізу в сферах логіки, філософії, мови та семантики.

Висновок до 2 розділу

У другому розділі курсової роботи було здійснено детальний аналіз ключових понять "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна, зокрема концепцій "меж мови як меж світу" та "відображення мови та семантики".

Вітгенштайн стверджував, що межі нашої мови визначають межі нашого світу, що означає, що ми можемо мислити та говорити тільки в межах мовних можливостей. Ця концепція підкреслює важливість усвідомлення обмежень мови для правильного розуміння філософських проблем. Аналіз показав, що спроби виходити за межі мовного вираження часто ведуть до виникнення псевдопроблем у філософії.

Розглядаючи відображення мови та семантику, було визначено, що для Вітгенштайна мова є системою, яка відображає реальність через логічні картини світу. Семантика пропозицій залежить від їхньої здатності точно відображати факти, а логічна форма визначає структуру цього відображення. Це розуміння є ключовим для аналізу значення та істинності пропозицій, а також для визначення меж значущого мовлення.

Таким чином, аналіз ключових понять "Логіко-філософського трактату" дозволив глибше зрозуміти філософську систему Вітгенштайна та її вплив на подальший розвиток філософії мови та логіки. Ці концепції стали основою для багатьох сучасних філософських дискусій та досліджень, підтверджуючи важливість вивчення "Трактату" у контексті сучасної філософської думки.

ВИСНОВКИ

У даній розвідці ми провели теоретико-методологічну рецепцію ключових понять "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна для виявлення їхньої ролі та значення в сучасній лінгвофілософії. Здійснено аналіз основних ідей та структури "Логіко-філософського трактату", визначено ключові поняття твору, такі як "факт", "пропозиція", "логічна форма", "образ світу" та "межі мови", розглянуто взаємозв'язки між вказаними поняттями та їхній вплив на загальну концепцію Л. Вітгенштайна, а також продемонстровано практичне значення провідних понять твору для сучасної лінгвофілософії та їхнє застосування в різних галузях знань.

У ході дослідження ключових понять "Логіко-філософського трактату" Людвіга Вітгенштайна ми констатували, що цей твір на часі є важливим для таких наук як логіка, лінгвістика, філологія і філософія. Зокрема, дослідження показало, що "Логіко-філософський трактат" залишається актуальним і досі, оскільки в ньому розглядаються проблеми, що залишаються в центрі уваги сучасних гуманітарних наук, такі як кореляція між мовою, мисленням і реальністю. Отже, "Логіко-філософський трактат" Людвіга Вітгенштайна є важливим джерелом для вивчення філософії та логіки і залишається одним з найвпливовіших філософських творів ХХ століття.

Теоретична значущість дослідження полягає в аналізі лінгвофілософських концепцій Людвіга Вітгенштайна, що сприяє розумінню основних ідей аналітичної філософії та логіки. Це дослідження також може стати підґрунтям для подальших досліджень у галузі філософії мови. Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування ідей Людвіга Вітгенштайна у різних галузях знань, таких як лінгвістика, когнітивні науки, інформатика та штучний інтелект. Також результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі для вивчення філософії мови та логіки.

RÉSUMÉ

Relevance: The relevance of this study lies in the fact that Ludwig Wittgenstein's "Tractatus Logico-Philosophicus" is one of the most important works in 20th-century philosophy, significantly influencing the development of analytical philosophy and modern logic. The concepts explored in this work remain subjects of debate and interpretation among philosophers, logicians, and linguists. Analyzing the key concepts of this work will contribute to a deeper understanding of Wittgenstein's main ideas and their significance for contemporary philosophical thought. *Objective:* The objective of this course paper is to analyze and interpret the key concepts of Ludwig Wittgenstein's "Tractatus Logico-Philosophicus" to determine their role and significance in the context of the philosophy of language, logic, and metaphysics.

Tasks:

1. Analyze the main ideas and structure of the "Tractatus Logico-Philosophicus."
2. Identify key concepts such as "fact," "proposition," "logical form," "picture of the world," and "limits of language."
3. Examine the interrelationships between these concepts and their impact on Wittgenstein's overall philosophical framework.
4. Assess critical reactions to the main ideas of the tract from other philosophers and scholars.
5. Determine the significance of Wittgenstein's ideas for contemporary philosophy and their application in various fields of knowledge.

Problem: The problem of the study is to identify the specificity and depth of the key concepts in the "Tractatus Logico-Philosophicus," their role in forming Wittgenstein's philosophical system, and their impact on the further development of the philosophy of language and logic.

Object: The object of the study is Ludwig Wittgenstein's "Tractatus Logico-Philosophicus" as a philosophical text.

Subject: The subject of the study is the key concepts of the "Tractatus Logico-Philosophicus" and their significance in the context of Wittgenstein's philosophy.

Scientific Novelty: The scientific novelty of the work lies in the new approach to interpreting the key concepts of the "Tractatus Logico-Philosophicus", including consideration of contemporary research and critical evaluations. This allows for a deeper understanding of Wittgenstein's philosophical system and its influence on contemporary philosophical thought.

Key words: Ludwig Wittgenstein, Tractatus Logico-Philosophicus, analytical philosophy, philosophy of language, logic, metaphysics, fact, proposition, logical form, limits of language.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hutto, D. D. (2010). Analytic Philosophy: The History of an Illusion. *Philosophical Investigations*, 33 (2), 187-191.
2. Moore, N. & Parker, R. (2009). *Critical Thinking (9th ed.)*. NY: Columbia University Press.
3. Pollock, J. L. (2009). *Logic: An Introduction to the formal study of Reasoning*. University of Arizona.
4. Searle's, J. (2007) *Philosophy of Language*. Force, Meaning and Mind. Cambridge: Cambridge University Press.
5. *Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку*. (2014). / За науковою редакцією А.С. Синиці. Львів: Літопис.
6. Бацевич, Ф. (2011). *Філософія мови*. Історія лінгвофілософських учень. Київ: Академія. URL: <https://academia-pc.com.ua/product/146>
7. Вітгенштайн, Л. (1995). *Tractatus Logico-Philosophicus*. *Філософські дослідження* / Пер. з нім. Є. Поповича. К.: Основи.
8. Добронравова, І. С., Білоус, Т. М., Комар, О. В. (2009). *Новітня філософія науки: підручник*. Київ, Логос.
9. Йосипенко, О. (2018). «Прояснення» vs «пояснення»: методологічні рефлексії Вітгенштайна щодо людської природи (французька перспектива). *Sententiae*. Том 37:2. 93-107. URL: <https://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/article/view/411/379>
10. *Класики філософії мови від Платона до Ноама Хомського* (2008) / (Ред.). / Пер. з нім. А. Богачова, І. Іващенко, К. Ткаченка. Київ, Курс.
11. Комісар, Л. П. (2021). Тріада «розуміння – пояснення – пізнання» в «герменевтичній ситуації» сучасної епістемології. *Гілея: науковий вісник*. *Збірник наукових праць*, 161, (Ч. 2. Філософські науки.), 32-36.
12. Комісар, Л. П. (2022). Метадисциплінарність сучасної філософії в оптиці практичних вимірів. *Вісник Національного авіаційного університету*. *Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*, 2 (36), 45-50.

13. Левітін, Д. (2020). *Структуроване мислення. Ясний розум в інформаційному хаосі.*; пер. з англ. Р. Шияна. Київ: Наш формат.
14. Лактіонова, А. В. (2016). *Філософія дії: монографія.* Київ, Київський університет.
15. Максименко, І. (1998). *Сучасна філософія: вступ до філософії мови.* Київ: Либідь.
16. Плотніков, Д. (2007). *Логічна філософія Л. Вітгенштейна.* Київ: Дух і Літера.
17. Рассел, Б. (2006). *Проблеми філософії*; пер. з англ. Київ: Дух і Літера.
18. Рюс, Ж. (1998). *Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки* / Пер. з фр. В. Шовкун. Київ: Основи. URL: <http://litopys.org.ua/jruss/russ.htm>
19. Рослінг, У., Рослінг-Рьонлюнд, А, Рослінг, Г. (2019). *Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо.* Київ: Наш формат.
20. Штемер, П. *Аналітична філософія мови.* (2008). / *Класики філософії мови від Платона до Ноама Хомського.* / Пер. з нім. А. Богачова, І. Іващенко, К. Ткаченка. Київ, Курс. С. 420-439.